

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Ludmila
Ulițkaia

Cazul
doctorului
Kukoțki

Traducere din rusă și note de
GABRIELA RUSSO

HUMANITAS
fiction

Redactor: Luana Schidu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Vasile
DTP: Andreea Dobreci, Veronica Dinu

Lucrare executată la Livco Design

LUDMILA ULITKAIA
KAZUS KUKOŢKOVO

Copyright © Ludmila Ulitskaya

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2020, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

ULITSKAIA, LIUDMILA EVGENIEVNA

Cazul doctorului Kukoţki / Ludmila Uliţkaia;

trad. din rusă de Gabriela Russo. –

Bucureşti: Humanitas Fiction, 2020

ISBN 978-606-779-731-2

I. Russo, Gabriela (trad.)

821.161.1

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Adevărul e de partea morții.
Simone Weil

PARTEA I

Toți strămoșii pe linie bărbătească ai lui Pavel Alekseevici Kukoțki fuseseră medici începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea. Primul dintre ei, Avdei Fiodorovici, este amintit într-o scrisoare din 1698 adresată profesorului de anatomie Ruysch din Utrecht, de la care împăratul rus cu numele de Piotr Mihailov învățase anatomie cu un an înainte. Tânărul suveran îi cere să binevoiască a-l primi la învățătură pe Avdei Kukoțki, fiul ajutorului de farmacist. Nu se știe cu exactitate de unde vine numele de Kukoțki, dar, potrivit legendei care circula în familie, se pare că strămoșul Avdei era originar din satul Kukui, unde exista în vremea lui Petru I o Comunitate a Nemților Liberi.

Începând de atunci, numele familiei Kukoțki apare ba în listele cu cei care primeau recompense, ba pe listele elevilor înscriși la școlile înființate în urma Ucazului din 1714. După terminarea acestor școli noi, o slujbă bună le deschidea celor de origine modestă drumul către nobilime. După introducerea Tabelului Rangurilor, cei din familia Kukoțki aparțineau după merit vechii aristocrației, având toate demnitățile și avantajele. Unul din familia Kukoțki e amintit în listele auditorilor doctorului Johann Erasmus din Strasbourg, primul medic apusean care ținea cursuri în Rusia, printre altele, la disciplina „arta moșitului“.

Pavel Alekseevici nutrea un interes ascuns încă din copilărie pentru felul cum erau alcătuite ființele vii. Uneori – de obicei înainte de cină, când timpul devenea incert, neumplut cu nimic – reușea să se strecoare neobservat în cabinetul tatălui său și, cu inima cât un purice, scotea de pe raftul din mijloc al bibliotecii suedeze cu geamuri grele, glisante, cele trei tomuri prețioase

ale enciclopediei medicale a lui Platen, celebră la vremea ei, și se așeza cu ele pe podea, în locul comod dintre soba olandeză și bibliotecă. La sfârșitul fiecărui tom se găseau pliante având desenate pe ele figura rumenă în obraji a unui bărbat cu mustăți negre și a unei femei plăcute la înfățișare, dar însărcinată bine de tot, cu uterul deschis larg și fătul la vedere. Poate că tocmai din pricina figurii asteia, care pentru toți – oricum ai lua-o – însemna pur și simplu o femeie goală, el se ascundea de cei din casă, temându-se să nu fie prins făcând rele.

Așa cum fetele își îmbracă și își dezbracă fără încetare păpușile, tot așa Pavel aduna bucățile de carton ale planșelor anatomice și cerceta minuțios fiecare organ uman în parte. Scotea învelișul de piele și straturile mușchilor de un rozalieu intens ale omului de carton, scotea ficatul, îndepărta de pe tulpina arcuită a traheei arborele plămânilor și, în sfârșit, descoperea coastele dezgolite de un galben închis, de culoarea morții. Ca și cum moartea stătea ascunsă sub carnea vie dintotdeauna – dar la lucrul acesta Pavel Alekseevici avea să reflecteze ceva mai târziu.

Aici, între sobă și bibliotecă, îl găsi odată tatăl lui, Aleksei Gavrilovici. Pavel se aștepta să-i tragă o săpuneală zdravănă, dar tatăl scoase un hm! a nemulțumire de la înălțimea lui de uriaș și-i promise să-i dea ceva mai bun de studiat.

Chiar îi dădu ceva mai bun câteva zile mai târziu – era vorba de tratatul lui Leonardo da Vinci *Dell' Anatomia*, fascicula A, care conținea optsprezece coli cu patruzeci și cinci de desene, editat de Sabașnikov la Torino, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Era o ediție de lux, tipărită în trei sute de exemplare, cu semnătura editorului. Aleksei Gavrilovici îl operase cândva pe unul dintre membrii familiei lui Sabașnikov...

Îi dădu cartea fiului său de zece ani și-l sfătui:

— N-ar strica să te uiți la asta... Leonardo a fost cel mai de seamă anatomist din vremea sa. Nimeni n-a desenat mai bine ca el preparatele anatomice.

Tatăl îi mai zise ceva, dar Pavel nu-l mai auzi – cu cartea deschisă în fața lui, i se păru că-l orbise o lumină puternică. La desenul desăvârșit se adăuga frumusețea desăvârșită a figurilor

desenate, fie acestea mâna, piciorul sau mușchiul tibial, pe care Leonardo îl numea pentru sine „pește“.

— Aici, jos, sunt cărțile de istorie naturală, de zoologie și anatomie comparată, îi abătu atenția Aleksei Gavrilovici arătându-i rafturile bibliotecii. Poți să vii aici să le citești.

Cele mai fericite clipe din copilărie și adolescență Pavel și le petrecea în cabinetul tatălui, vrăjit de felul uimitor în care se articulau oasele asigurând mișcarea mâinii și a antebrațului, îl emoționa aproape până la lacrimi evoluția sistemului circulator de la tubul simplu, cu fibre musculare subțiri al râmei, până la miracolul bătailor în trei timpi ale inimii omului, cu cele patru cavități ale sale, în comparație cu care perpetuum-mobile părea o joacă de copil. Lumea însăși i se părea băiatului un perpetuum-mobile grandios, funcționând din resursă proprie, temeiul mișcării de la viu la mort și de la mort la viu.

Tatăl îi dăruie lui Pavlik un microscop mic de metal cu putere de mărire de cincizeci de ori – toate obiectele care nu încăpeau pe lamela microscopului nu-l mai interesau pe băiat sau, mai bine-zis, din toată această lume a obiectelor care nu intrau în câmpul vizual al microscopului, îl interesau numai acelea care semănau cu uimitoarele imagini date de obiectivul lui. De exemplu, modelul feței de masă îi atrăgea atenția fiindcă semăna cu alternanța dungilor din țesutul muscular...

— Știi ceva, Eva, îi zicea Aleksei Gavrilovici soției sale, Pavlik are o minte strălucită, mă tem că dacă se face medic... Ar fi mai bun pentru știință...

Aleksei Gavrilovici însuși muncise din greu toată viața, trăsesse la două hățuri ca pedagog și ca medic practician – condusese catedra de medicină militară și continuase să opereze. În timpul scurt dintre cele două războaie, cel japonez și cel german, muncise ca apucatul ca să înființeze o școală modernă de chirurgie militară, încercând să atragă atenția ministerului că următorul război va arăta altfel, că în secolul care abia începea războaiele se vor duce la altă scară, vor fi folosite noi arme, va fi nevoie de o medicină adecvată. În opinia lui Aleksei Gavrilovici, sistemul

spitalelor de campanie trebuia revizuit, trebuia pus accent pe evacuarea de urgență a răniților și pe înființarea spitalelor centralizate de profil.

Războiul german a început mai devreme decât prevăzuse Aleksei Gavrilovici. A plecat în teatrele de război, cum se spunea pe atunci. L-au numit șeful comisiei pentru care se zbatuse atât în vremuri de pace, și a muncit pe rupte fiindcă valul răniților era uriaș, iar spitalele specializate, gândite de el, rămăseseră doar planuri pe hârtie: până să înceapă războiul, nu reușise să răzbată prin hățiturile birocratiei.

După un conflict dur cu ministrul său, a părăsit comisia și a rămas să lucreze în spitalele mobile. Spitalele instalate în vagoanele Pulman se retrăgeau împreună cu armata în incapacitate de luptă, traversau Galiția și Ucraina. La începutul anului 1917, un obuz a căzut pe vagonul-spital și Aleksei Gavrilovici a murit împreună cu pacientul și cu sora medicală.

În același an, Pavel era admis la Facultatea de Medicină a Universității din Moscova și în anul următor a fost exmatriculat: tatăl lui fusese colonel în armata țaristă, nici mai mult, nici mai puțin. După încă un an, a fost admis din nou la facultate datorită intervenției profesorului Kalințev, un vechi prieten al tatălui său, șeful catedrei de obstetrică și ginecologie. L-a luat sub oblăduirea lui.

Pavel studia cu aceeași pasiune cu care jucătorul e stăpânit de patima jocurilor de noroc și bețivul de patima beției.

Obsedat de studiu, avea reputația de student ciudat. Spre deosebire de mama lui, femeie răsfățată și capricioasă, el nu dădea mare importanță lipsurilor materiale. Părea că după pierderea tatălui nu mai avea ce pierde.

La începutul anului 1920, familia Kukoțki a fost „înghesuită” într-un spațiu mult mai restrâns – au fost instalate încă trei familii, rămânând ca văduva cu fiul său să locuiască în fostul cabinet. Profesorii care reușiseră cum-necum să rămână la catedre în condițiile noii puteri n-au putut să le fie de ajutor, fiindcă fuseseră ei înșiși siliți să facă un pas înapoi și, în plus, groaza de revoluție nu dispăruse încă: bolșevicii demonstraseră deja că viața

omului, pentru care lupta intelectualitatea putredă, nu făcea două parale.

Eva Kazimirovna, mama lui Pavel, era foarte atașată de lucruri și foarte chibzuită. A înghesuit în cabinet aproape toată mobila ei din Varșovia, vesela, îmbrăcămintea. Spațiosul cabinet de lucru, atât de respectabil, deveni magazie, și oricât o ruga Pavel să se lepede de lucrurile inutile, mama nu făcea decât să se vaite clătănând din cap: asta era tot ce-i rămăsese din viața trăită în trecut. Dar fu nevoită să vândă totuși câte ceva și vându pe rând cufere întregi de încălțăminte, gulere și gulerașe, șervete de tot felul, udând cu lacrimi fiecare fleac, despărțindu-se de el pe vecie...

Relația mamei cu fiul ei se răci întrucâtva, nu se mai înțelegeau nicicum, și când mama se recăsătorii cu Filip Ivanovici Levșin, un tânăr obraznic, mic șef la căile ferate, Pavel plecă de acasă, rezervându-și dreptul de a folosi biblioteca tatălui său.

Trecea însă rar pe acasă. Studia, lucra la clinică, făcea multe gărzi și înoptea pe unde apuca, cel mai adesea în camera unde se ținea lenjeria spitalului, acolo îl lăsa să doarmă econoama, care îl prinsese în viață nu numai pe tatăl lui Pavel, ci și pe bunicul lui...

Avea deja douăzeci și unu de ani când mama născu un al doilea copil. Fiul cel mare îi dădea în vileag vârsta adevărată, și Eva Kazimirovna, făcând pe tinerica, suferea din pricina asta. Îl lăsa să înțeleagă că nu mai era dorit în casă. Relațiile lor se întrerupseră din momentul acela.

Ceva mai târziu, Facultatea de Medicină se separă de Universitate, se produsese multe schimbări. Muri profesorul Kalințev, și-n locul lui fu promovată un om de partid, fără nici un titlu științific. Și oricât ar părea de ciudat, acesta îi arătă multă bunăvoință lui Pavel, îl opri la catedră pe post de profesor titular. Numele Kukoțki era la fel de cunoscut în lumea medicală precum numele lui Pirogov și al lui Botkin¹.

1. Nikolai Ivanovici Pirogov (1810–1881), om de știință, medic și pedagog rus, considerat fondatorul chirurgiei pe câmpul de luptă; Serghei Petrovici Botkin (1832–1889), medic, unul dintre fondatorii științei medicale moderne rusești.

Pavel își consacră prima lucrare științifică dereglărilor vasculare care provocau avortul în luna a cincea de sarcină. Dereglările se produceau la capilare, cele mai mici vase de sânge, și-l interesau pe Pavel în mod deosebit, fiindcă avea ideea că pot fi influențate procesele la nivelul sistemului circulator și al sistemului nervos periferic, că se poate acționa mai ușor asupra lor. Supraveghea bolnavele în staționar și le consulta de două ori pe săptămână la policlinică, așa cum procedau toți titularii.

Exact în anul acela, în vreme ce consulta la policlinică o femeie însărcinată în luna a patra, a cincea, el constată brusc că vede o tumoare în abdomen cu metastaze – una foarte vizibilă la ficat, a doua, mai neclară, în zona mediastinului. Deși nu intra în ritualul consultației, o trimise totuși s-o examineze un chirurg. Rămase singur mult timp în cabinet, fără să cheme următoarea pacientă, încercând să înțeleagă ce se întâmplase cu el, cum de-i apăruse imaginea colorată a tumorii canceroase pe deplin formate...

În ziua aceea Pavel Alekseevici își descoperi o însușire ciudată, dar foarte folositoare. O numi „vedere pătrunzătoare“ și se interesă discret, în următorii ani, dacă vreunul dintre colegi are o asemenea vedere neobișnuită, dar nu dădu de urma ei.

Vederea pătrunzătoare i se accentuă cu trecerea anilor, el căpătând astfel o putere specială de a diagnostica boala. Chiar văzu în câteva cazuri structurile celulare, colorate cu hematoxilina lui Erlich. Modificările maligne aveau o nuanță de violet intens, zonele de proliferare activă a tumorii vibrau având forma unor mici granule purpurii... Chiar din primele zile de sarcină, embrionul îi apărea ca un norișor de un albastru luminos...

Erau zile în care vederea pătrunzătoare îi dispărea. Continuă să lucreze în același ritm: consulta pacientele, făcea operații. Ceva însă îl rodea, deși avea la fel de multă încredere în capacitatea sa profesională. Tânărul doctor era om rațional, nu suporta misticismul. Râdea împreună cu tatăl său de pasiunea mamei pentru „șezătorile“ cu masa care se mișcă, organizate de protipendadă, sau pentru joaca mistică de-a magnetismul.

Pavel Alekseevici își trata darul său neobișnuit ca pe o fință vie, de sine stătătoare. Nu-l chinuia deloc gândul că putea fi vorba

de un fenomen de natură mistică, îl lua drept un ajutor util în profesie. Cu timpul, reieși că însușirea lui avea legătură cu ascetismul și misoginismul. Chiar și un mic dejun ceva mai consistent îi slăbea vederea pătrunzătoare, așa că luă obiceiul să sară peste masa de dimineață și mânca doar prânzul, iar dacă avea consultații la policlinică, mânca doar seara. În ce privește amorul fizic, acesta elimina din start orice încercare cât de mică de a vedea clar înăuntrul pacienților.

Era un bun diagnostician, experiența lui practică nu avea neapărat nevoie de un asemenea ajutor nefiresc, dar lucrarea lui științifică părea să aibă nevoie de sprijin: soarta capilarelor ascundea mistere care se cereau dezvăluite... Reieși că viața lui personală nu se potrivea deloc cu știința, așa că puse capăt afecțiunii provizorii pentru sora medicală cu mâini reci și mișcări precise și evită discret legăturile amoroase, mai ales că-n general se temea de agresivitatea femeilor. Se obișnuia repede cu abstenența. N-a fost o nenorocire, fiindcă era alegerea lui personală. Se întâmpla uneori să-i placă o soră medicală sau o doctoriță tinerică și știa foarte bine că ele l-ar fi acceptat imediat, doar un cuvânt să le fi spus, dar vederea pătrunzătoare îi era mult mai dragă.

2

Pe lângă devotamentul pentru medicină, bărbații din familia Kukoțki mai aveau o trăsătură care ieșea din comun: își procurau nevestele așa cum se capturează prada de război – străbunicul se căsătorise cu o prizonieră turcoaică, bunicul se alesese cu o cercheză, tatăl cu o poloneză. Era o tradiție de familie ca nevestele să fie frumoase din cale-afară. Adaosul de sânge străin schimbase însă prea puțin fizionomia bărbaților moștenită din moși-strămoși – masivi, fâlcoși, cu chelii apărute devreme. Portretul lui Avdei Fiodorovici pictat de un anonim, cu siguranță de ucenicul neamț al pictorului, tablou păstrat și astăzi de urmașii lui Pavel Alekseevici, era dovada clară a sângelui viguros care însoțea trăsăturile de familie de-a lungul timpului.

Pavel Alekseevici se însură și el cu un fel de captură de război – pe nepusă masă, fără să stea pe gânduri. Elena Gheorghievna, nevasta lui, nu era nici prizonieră, nici ostatică. O văzuse pentru prima dată pe masa de operație, în orașelul siberian V., unde fusese evacuată clinica pe care o conducea el. Femeia era într-o situație așa de disperată, încât Pavel Alekseevici și-a dat seama că viața ei, al cărei chip nici măcar nu-l văzuse, nu se afla în puterea lui. O aduseseră cu salvarea prea târziu, mult prea târziu.

A fost chemat în timpul nopții de Valentina Ivanovna, chirurgul de gardă, o foarte pricepută doctoriță, care știa prea bine că Pavel Alekseevici avea încredere în ea, dar știa la fel de bine că avea de-a face cu un caz deosebit. A trimis după el acasă, să-l scoale și să-l aducă la clinică. Când el a intrat în sala de operație cu mâinile în sus, pregătite pentru intervenție, Valentina Ivanovna secționa cu scalpelul suprafața bine delimitată.

Pavel Alekseevici stătea în spatele ei. Vederea pătrunzătoare se declanșă de la sine, și el nu mai văzu câmpul operator unde trudea Valentina Ivanovna, ci corpul femeii în întregime, coloana vertebrală neobișnuit de dreaptă și flexibilă, toracele foarte îngust cu coaste subțiri, cu diafragma aflată puțin mai sus decât în mod obișnuit, mușchiul inimii contractându-se rar, luminat de o flăcără străvezie, de un verde spălăcit.

Îi văzu corpul și i-l îndrăgi pe loc, fără ca nimeni să înțeleagă de ce, fără ca el să poată explica senzația stranie care-l încerca. Îi îndrăgi chiar și partea mai întunecată de la vârful plămânului drept, urmare a unei tuberculoze suferite în copilărie, i se păru c-o știa bine, așa cum ne e familiar conturul petei de pe tapetul de la căpătâiul patului în care dormim seară de seară.

Nu se simțea în largul său să se uite la chipul femeii după ce văzuse cum arăta pe dinăuntru, și cu toate acestea îi privi fața în fugă pe deasupra cearșafului alb cu care era acoperită până la bărbie. Apucă să-i vadă sprâncenele brune cu puful de la rădăcina nasului și nările mici. Și paloarea de culoarea cretei. Se simți atât de jenat, încât își coborî privirea acolo unde trebuia să fie intestinul răsucit, de culoarea sidefului. Apendicele de forma viermelui

plesni, puroiul se răspândi în abdomen. Peritonită. Exact același lucru îl constată și Valentina Ivanova.

Numai că el văzu înăuntru o flacăra slabă, galben-rozalie, aproape caldă la pipăit, având un vag miros de flori, luminând femeia, fiind, de fapt, parte din ea.

Și mai văzu cât de fragile îi erau articulațiile coxo-femorale din cauza capului de femur nu îndeajuns de bombat... Să-ți vină să teiei cu mâinile de cap, nu alta. Și are bazinul așa de îngust, încât te poți aștepta la o întindere sau o fisură în timpul nașterii. Dar uite că uterul e bine dezvoltat, roditor... Înseamnă că s-a descurcat cândva... Puroiul ajunsese la ovare și la uterul alarmat, întunecat de durere. Inima bătea slab, dar în ritm potolit, în schimb uterul emana groază. Pavel Alekseevici știa de multă vreme că fiecare organ avea simțul său... Putea oare să spună asta cu voce tare?

„E clar, n-o să mai ai parte de o naștere...“, zise în gând Pavel Alekseevici, încă neștiind cine ar putea fi tatăl copilului nenăscut al femeii care murea sub ochii lui. Își scutură capul ca să alunge imaginile fantomatice... Valentina Ivanovna ajunsese la apendicele de forma viermelui. Era plin de puroi...

— Totul trebuie curățat... Înlăturat...

Să nu-l extragă. Blestemată profesie, își zise Pavel Alekseevici înainte de a lua instrumentele din mâinile Valentinei Ivanovna.

El știa că niște flacoane de penicilină americană se aflau la Ganicev, directorul spitalului. Era un hoț de samsar, dar avea obligații față de Pavel Alekseevici... O să i le dea oare?

3

În primele zile, când Elena nu era nici moartă, nici vie de tot, Pavel Alekseevici trecea s-o vadă în locul retras din salon, izolat cu un paravan, îi făcea injecții cu penicilina destinată soldaților răniți și furată de la ei în două rânduri. Încă nu era conștientă. Acolo unde se afla ea, erau unii care vorbeau, jumătate oameni, jumătate plante, și la subiectul în discuție ea participa aproape ca

Cuprins

PARTEA I	7
PARTEA A II-A	183
PARTEA A III-A	265
PARTEA A IV-A.....	423